

POMEMBNA, A TUDI SPORNA PUBLIKACIJA NAŠEGA VODARSTVA¹

Darko Radinja*

Nedavno tega smo spoznali **Vodnogospodarske osnove Slovenije**, ki jih je pripravila Zveza vodnih skupnosti Slovenije (strokovna služba) v sodelovanju z mariborskim vodnogospodarskim podjetjem, Ljubljana 1978.

Na prvi pogled so Vodnogospodarske osnove zelo imenitne. Poleg velikega in zajetnega obsega (približno 60 x 40 x 5 cm) v obliki atlasa jih odlikuje privlačna oprema, praktična ureditev, odličen papir in pregleden tisk, predvsem pa bogato kartografsko gradivo.

Pred nami ni samo obsežna, temveč tudi razkošna publikacija. In ker gre za prvo tovrstno delo pri nas, je razumljivo, da jo vzamemo v roke z veseljem in velikim pričakovanjem. Zanimivo pa je, da Vodnogospodarske osnove, čeprav so tiskane, niso v prodaji. Nizka naklada (300 izvodov) je očitno namenjena ustanovam in skupnostim, ki se ukvarjajo z vodnim gospodarstvom oziroma so z njim tako ali drugače povezane. Videti je, da je publikacije nastala iz dvojnih pobud. Z njimi so bržkone želeli prikazati dejavnost in uspehe vodnih skupnosti ter njihove zveze, hkrati pa podati zaokrožen pregled nad celotno problematiko te gospodarske veje, zlasti za tiste, ki z njo sodelujejo, nanjo vplivajo in o njej odločajo. Očitno gre za potrebe, kakršne rojeva delegatska oziroma samoupravna organiziranost naše družbe.

O tem, da je taka publikacija potrebna, ni nobenega dvoma. Vprašanje pa je, če je z njo dosežena stopnja dovolj zahtevna in ustrezna. Kajti, ko se z njo seznanjamo, vse prevečkrat občutimo neskladje med razkošno opremo in premalo dognano vsebino. Pohvaliti pa moramo Zvezo vodnih skupnosti Slovenije, da se je lotila tako obsežnega in zahtevnega dela, še posebej, ker smo pri nas brez ustreznih izkušenj.

Vodnogospodarske osnove sestavljata sicer dva dela, ki pa se neposredno dopolnjujeta. Težko je reči, kateri je pomembnejši — besedni ali kartografski del. Prvi sicer pojasnjuje karte, a skuša hkrati podati tudi zaokrožen pregled nad naravnimi osnovami naših voda ter poglobljenimi značilnostmi našega vodarstva. V vsakem poglavju so prikazane ustrezne značilnosti: najprej za Slovenijo kot celoto in nato še za njena glavna tri porečja.

Kartografski del — gre takorekoč za atlas — sestavlja na 18 listih 27 tematsko različnih zemljevidov Slovenije, in sicer 15 celostranskih kart v merilu 1 : 400.000 ter 12 četrtstranskih v merilu 1 : 750.000. Dodani so

* Dr., izredni univ. prof. PZE za Geografijo, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 12, 61000 Ljubljana YU.

¹ Oznako vodarstvo uporabljam za vodno gospodarstvo, podobno kot je gozdarstvo za gozdno gospodarstvo.

še podolžni grafični prerezi za 16 najpomembnejših naših rek. Drugi del Osnov sestavlja 16 poglavij na 162 straneh, ki poleg besedila vsebujejo še številne risbe in tabele.

Uvodno poglavje pojasnjuje namen in pomen dela ter načine zbiranja, urejanja in prikazovanja podatkov. V naslednjih poglavjih je zbrano, urejeno in ustrezno obdelano obsežno in dragoceno gradivo. Vrednost je tudi v tem, da publikacija nakazuje metodologijo zbiranja gradiva in stopnjo njegove zanesljivosti, da vsebuje stvarno presojo podatkov in da skuša prikazati stanje z vidika razvojnih teženj. Pri tem pa se posamezna poglavja v marsičem med seboj preveč razlikujejo (bodisi po zahtevnosti obdelave ali neenotnosti podatkov, strokovnih izrazov in geografskih imen). Zaradi različnih ustanov, ki so sodelovale (med njimi je naveden tudi inštitut za geografijo ljubljanske univerze), je pri takem interdisciplinarnem delu toliko pomembnejša osnovna zasnova dela in ustrezno poenotenje vsega gradiva, skratka vsebinska ureditev celote. Tega pa očitno ni bilo. Zato so Vodnogospodarske osnove premalo zaokrožene in celovite. Težnja za tem je očitno bila, če sklepamo po uspešni organizacijski in tehnični izpeljavi te nedvomno zahtevne publikacije.

Vodnogospodarske osnove vsebujejo podatke, ki jih še pred leti ni bilo lahko dobiti. To je vsekakor razveseljivo in kaže, kako se vodne skupnosti in njihova zveza čedalje bolj odpirajo. Manj razveseljivo pa je, da delo sloni na podatkih, ki so stari deset in več let. Temeljijo namreč na elaboratih, ki so jih za posamezna porečja izdelali v šestdesetih ali celo petdesetih letih. Odtod bržkone izvira marsikatera metodološka in druga neenotnost, saj so obdelave posameznih porečij nastajale v času, ko se je ustrezna metodologija pri nas šele oblikovala. Deloma pa so neuskaljeni podatki in neenotna obdelava tudi posledica organizacijskih in drugih sprememb, ki so jih v tem času doživljale naše hidrološke oziroma vodarške ustanove. Zato so podatki zbrani še po treh osnovnih hidroloških enotah Slovenije (za Podravje, Posavje in Jadransko povodje) in ne po petih, kakor določa sedanji zakon, ko je iz Podravja kot posebna enota izločeno Pomurje, iz Jadranskega povodja pa Posočje. V marsikaterem pogledu pa je tudi teh pet enot premalo, kajti Slovenija je veliko preveč pestra, da bi zadoščal prikazi po tako obsežnih in notranje različnih porečjih, posebno če služijo operativi.

Prva poglavja govore o tistih naravnih osnovah Slovenije, ki opredeljujejo značilnosti naših voda (geoloških, klimatskih, pedoloških in drugih). Med njimi pa pogrešamo geomorfološke osnove, saj relief bistveno vpliva na vrsto vodnih potez. Podobno velja tudi za vegetacijo, ki je prav tako niso osvetlili. Naslednja poglavja so vodnogospodarska v pravem pomenu besede. Prikazujejo namreč, kako se z vodo oskrbujemo, kako z njo ravnamo, skratka, kako z njo gospodarimo (oskrba z vodo in vodovodno omrežje, odpadne vode in kanalizacija, čiščenje voda in vodne melioracije, izraba vodnih moči, vodni zadrževalniki itd.). Zaključki jih prikazuje vodnogospodarske bilance Slovenije, ki je nujna osnova za vrednotenje in ravnanje, povezano z vodo in vodarstvom. Zaključki in predlogi, zbrani v zadnjem poglavju, so v bistvu smernice, kako naj z vodo v bodoče ravnamo, da bo to ravnanje bolj preudarno, daljnosežno in smotrno, skratka gospodarno ne samo v ožjem, ekonomskem pogledu, temveč tudi v širšem, družbenem. Zato publikacija upošteva tudi aktivno varovanje voda kot del varstva in izboljševanja geografskega okolja sploh.

Kaj naj rečemo o besedilu v celoti? Osnovna, groba obdelava gradiva je bržkone uspešna zlasti glede ožje hidrološke oziroma hidrotehnične tematike, temeljna problematika vodnega gospodarstva, ki šele v zadnjih letih pridobiva na družbenem pomenu, pa je široko razgrnjena. Glavni namen Vodnogospodarskih osnov je s tem bržkone dosežen. Pomanjkljivosti publikacije pa so nemara predvsem posledica časovne stiske pri pripravah in premajhne publicistične izkušnosti.

Žal pa ne moremo mimo ugotovitve, da so Vodnogospodarske osnove tudi po splošni zasnovi in izpeljavi v marsičem vprašljive. Motijo tudi stvarne pomanjkljivosti, čeprav so povečini drobne. Najbolj pa bodejo spodrseljaji glede geografskih imen pa tudi neprečiščenost strokovnih izrazov. Zaradi slabega jezika pa, žal, pogosto trpi razumljivost vsebine. Toda tudi v tem pogledu so med poglavji razlike (npr. geološko in klimatsko poglavje), kar je očitno posledica različnih ustanov in strok, ki so pri tem sodelovale. Ravno zato bi bila enotna vsebinska ureditev celotnega dela toliko pomembnejša, tako pa je publikacija celo brez skupne paginacije. Primerjava s podobnimi publikacijami Zavoda za regionalno in prostorsko planiranje SRS kaže, da so Vodnogospodarske osnove glede poglobljenosti interdisciplinarnega prijema in dejanske, vsebinske kompleksnosti manj uspešne, prednjacijo pa glede tehnične opremljenosti.

V Vodnogospodarskih osnovah je brčkone najbolj pomanjkljiva ožja in širša geografska tematika. Zato nas ta najbolj bode v oči. Vseeno pa je treba priznati, da je publikacija tudi taka, kakršna je, razveseljiv pojav in da za geografijo Slovenije ni brez pomena ter jo s kritično presojo lahko koristno uporabljamo. Zato naj opozorim predvsem na njene geografske pomanjkljivosti, zlasti na nekatere stvarne slabosti, na neprečiščene hidrogeografske izraze ter na problematiko pokrajinskih in drugih imen. S tem želim pripomoči k večji uporabnosti ter k izpopolnjeni drugi izdaji, ki bo glede na naglo se razvijajočo problematiko našega vodarstva brčkone kmalu sledila in glede na to, da bodo naslednjo izdajo publikacije prav gotovo namenili tudi knjižnemu trgu.

Glede **terminologije** je treba reči, da je preveč ohlapna in pomanjkljiva, da bi bili lahko zadovoljni; ne upošteva namreč tega, kar je na tem področju v Sloveniji že doseženo. Žal so sporni ne samo obrobni, temveč tudi številni hidrogeografski oziroma hidrološki termini.

Namesto jasnih, enostavnih in splošno znanih izrazov, ki so sestavni deli ustrezni strok pa tudi naše jezikovne kulture sloh, uporabljajo Vodnogospodarske osnove nerodne, nejasne, nepotrebne izraze.

Med najbolj pogostne spada vsekakor vodno območje reke, npr. »vodno območje reke Drave« ali pa »vodno območje reke Soče ter obalnega morja s pritoki« (0/2)². Šele iz širših zvez razberemo, da tovrstne opise — težko bi jim rekli termini — uporabljajo namesto jasnega in enostavnega — porečja. Če nič drugega, so take oznake nepraktične. Namesto ene besede, npr. Podravje, uporabljajo kar štiri — vodno območje reke Drave, da njihove nelogičnosti niti ne omenjamo, saj se preveč besed brez potrebe nanaša na vodo. Zakaj bi bilo treba Dravo posebej označevati kot reko in zakaj območje dopolnjevati kot vodno, ko pa se eno in drugo vendar nanaša na Dravo? Tak pleonazem je v strokovnem jeziku odveč, še posebej pri terminih. Kljub temu so oznake nejasne, čeprav so sestavljene in dolge. Ali je npr. »vodno območje morja« morje samo ali ozemlje, odkoder pritekajo reke, ki se vanj izlivajo? Če je prvo, zakaj ne bi enostavno govorili o morju, pri drugem pa o povodju, npr. Jadransko povodje, povodje Tržaškega zaliva ipd.

Vzemimo primer kar iz uvoda: »Prvič v Sloveniji je za območja njenih rek podana vodnogospodarska osnova« (0/2). Ali naj razumemo, da pri tem ne gre za vse vode v Sloveniji, nemara brez jezer, talne vode itd., ali pa, da območja rek (!) ne zajemajo vse Slovenije?

Nejasnost vodnih območij je toliko večja, ker pozna publikacija hkrati tudi povodja (npr. povodje reke Save), vodozbirna področja (npr. vodozbirno področje reke Drave), zlivna območja in prispevna območja, ne da bi mogli ugotoviti, kakšne naj bi bile razlike. Izrazi tudi jezikovno manj ustrezajo, so bodisi nerodni prevodi iz nemščine (vodozbirno področje) ali nepotrebne izposojenke (sliv).

² Ker so Osnove brez skupne paginacije, pomeni prva številka poglavje, druga njegovo stran. Uvodno poglavje je označeno z ničlo.

Čeprav so gornji izrazi očitno sinonimi in ne pomenijo drugega, kakor porečje, jih publikacija uporablja tako, da o tem večkrat podvomimo. Npr. »povodji Drave in Mure« (5/1), kakor da Pomurje ni sestavni del Podravja. Pri tem smo hote prezrli istovetenje povodja in porečja. Porečje Soče je npr. del Jadranskega povodja, tega pa sestavljajo porečja vseh rek, ki se izlivajo v Jadransko morje. Pri oznaki »na vodozbirnem območju Drave« ugibamo, ali ima Drava poleg tega še kakšno drugo območje. Očitno gre v tem primeru le za porečje Drave ali kratkomalo Podravje.

V dvom nas spravljajo tudi naslednje zveze: »V povodju Soče s pritokom Vipave« (10/2), kakor da Vipava ni pritok Soče in da ne spada v njeno porečje. Morda pa je pri Soči mišljeno ozemlje (porečje), pri Vipavi pa le reka? Podobna nejasnost velja za oznako »območja Soče in Vipave« ali »vodno območje Soče z obalnim morjem« (1/3), kjer najprej pomislimo, da gre za Posočje in Tržiški zaliv, kamor se Soča izliva. Kasneje pa razberemo, da je poleg Posočja mišljen tisti del Slovenije, odkoder odtekajo vode neposredno v morje, torej Slovenska Istra in Kras, ne pa morje samo.

Podobno kakor s porečjem je tudi s povirjem, ki ga Vodnogospodarske osnove ne uporabljajo. Tako je s »skrajnim severnim delom območja reke Soče« očitno mišljeno njeno povirje, torej — povirje Soče ali soško povirje. Podobno je z »alpskim izvirnim področjem reke Drave«.

Toda Vodnogospodarske osnove si tudi glede samega območja niso na jasnem, saj hkrati govorijo o tem, kaj je »na območju« in kaj je »v njem«, npr. »v območju reke Drave« oziroma »na območju reke Drave« (12/2). Podobno velja za povodje — »v povodju Drave« in »na povodju Drave«. Lahko le ugibamo, v čem naj bi bila razlika. Ali je v prvem primeru mišljeno površje povodja (npr. reke), v drugem pa njegova notranjost (podzemeljske vode)?

Raba območja je nesmiselna tudi v naslednjih zvezah: »na območju Drave ob Polskavi«, »v območju Save na Ljubljanskem barju« (12/4). Saj je vendar logično, da je Polskava pritok Dravinje in s tem Drave ter sestavni del njenega rečja in porečja, Ljubljansko barje pa je del »območja Save« pravzaprav Posavja. Podobno velja tudi za naslednjo zvezo: »Območja, ki so močnejše prizadeta z erozijo (I. do IV. kategorije) pa obsegajo 4397 km² večjih in srednjih vodotokov« (6/3), ali pa »Iz tega sledi, da leži večji del melioracijskih območij teritorija SR Slovenije na območju Drave« (12/2). V prvem primeru je pojmovanje območja protislovno, ker se nanaša na vodne tokove, torej na dolžino, a se pri tem govori o kvadratnih kilometrih. Sploh pa publikacija tlači območja vsepovsod, da izgubijo pomen tudi tam, kjer bi bila raba smiselna. Ali je res treba pisati »na območju gospodarstva« »na območju turizma« ali pa »območje Vipavske doline«, »območje Cerkljanskega hribovja«, »območje Bohinjske planote« itd., namesto enostavno Vipavska dolina, Cerkljansko hribovje, Bohinjska planota, kajti dvomimo, da gre pri tem za njihova vplivna območja, npr. klimatska, ki so lahko obsežnejša od teh enot.

Podobno velja za področje, čeprav manj pogosto, ker ga pač modno območje bolj izpodriva. Dejansko pa gre v vseh primerih za ozemlje ali pokrajino, teh pojmov pa publikacija ne uporablja. Pogosto niti ne vemo, ali gre pri področju ali območju za kraj ali širšo okolico, npr. da je »na območju Jesenic ... delež kmečkih gospodinjstev večji od 5 %« (1/3). Tudi opredelitev »na področju Savinje se odvzema voda iz Savinje« (12/4) je nesmiselna.

Vodnogospodarske osnove zamenjujejo površje in površino, npr. »voda je na površini zemlje in pod njeno površino« (0/1) ali pa »(voda) priteče na površino ponavadi v zelo izdatnih izvirih« (2/3). Obkrat gre seveda za površje.

Precej nestrokovno je sestavljeno poglavje Geografske razmere — prebivalstvo, edino z geografskim naslovom. V njem med drugim (če se

omejimo le na terminologijo) naletimo na »avtohtono domače prebivalstvo«, na »primarno kmečko prebivalstvo«, na »sekundarno industrijsko prebivalstvo«, na »terciarno obrtno trgovsko ter prebivalstvo družbenih služb« (1/1), kakor da bi imeli poleg avtohtonega domačega prebivalstva tudi alohtono domače prebivalstvo in poleg primarnega še sekundarno kmečko prebivalstvo itd. Glede na naslov bi upravičeno sklepali, da je poglavje sestavila že omenjena geografska ustanova, vendar dvomimo, da je tako. Ta očitno tudi pri drugi geografski tematiki ni sodelovala. Žal ni razvidno, kaj so pri Vodnogospodarskih osnovah prispevali posamezni sodelavci oziroma ustanove.

Vodnogospodarske osnove govorijo nadalje o »podtalni vodi kraškega tipa« in o »kraški podzemni vodi«, ne da bi bile razlike dovolj jasne. Še manj jasnosti je glede tal, ki jih uporabljajo v zelo različnem pomenu, in šele iz zvez sklepamo, za kaj gre. Enkrat jih uporabljajo za kamenine, drugič za preperelino, tretjič za prst. V tem primeru je še posebno nazorno, kako terminologije posameznih poglavij niso uskladili. Tudi sicer je glede tal vrsta nejasnosti, saj je enkrat govor o »preperini« (2/2), pri čemer so verjetno mišljene aluvialne naplavine, drugič o »živi in mrtvi krovnini« (3/1), pri tem so bržkone mišljene preperelina, prst in vegetacija, tretjič o »podtalju« (3/1), pri čemer gre očitno za kameninsko podlago. Ob tem govore tudi o »tleh brez podtalnice« (!) in o kraških tleh (3/1). Ker se tla uporabljajo v tako različnem pomenu, tudi ni jasno, kaj pomeni »erozija tal« in »erozija zemljišča« (6/1), in še manj, da »gospodarsko uporabne površine Slovenije pokrivajo preperine in plodna tla, ki so jih nanesele vode in plazovje« (6/1). Plodna tla naj bi bila potemtakem naplavljena in naj ne bi nastala iz kameninske podlage na kraju samem, namreč s pedogenezo.

Precejšnja nejasnost je tudi glede morja in primorja. Tako čitamo: »Količinski podatki o intenzivnosti erozije obalnega morja s pritoki« (6/12). Najprej pomislimo na abrazijo (erozijsko delovanje morja), dejansko pa gre za erozijo tekočih voda, Dragonje, Rižane in drugih, ki se izlivajo v Tržaški zaliv. Ne gre torej za morje, temveč za kopno (primorje). Doslej smo sicer že naleteli na to, da primorje istovetijo z obalo, Vodnogospodarske osnove pa ga celo izenačujejo z morjem. Podobno je tudi v naslednjih zvezah: »Kras s Tržaškim zalivom (meri) 371,2 km²« oziroma »Slovensko morje (ima) 420,4 km²« (7/15). Po površinah pa je očitno, da gre v obeh primerih za kopno in ne morje.

Dvomljiva je tudi raba obalno področje, ki ga publikacija razteguje daleč v notranjost, saj poleg ožjega primorskega sveta prišteva k njemu ne samo Slovensko Istro, temveč tudi še porečje Notranjske Reke oziroma občini Sežano in Ilirsko Bistrico.

Ohlapno in neustrezno uporabljajo Vodnogospodarske osnove tudi še druge izraze. »Občasno poplavljenе površine« (3/2) so pač poplavljená tla, saj tiste, ki so stalno zalite z vodo, imenujemo drugače. Osnove govorijo tudi o »uvajanju vode« (9/2). Vodo vendar speljemo v jarek, kanal, reko itd. Uvajanje je nekaj drugega — nekoga npr. uvajamo v delo, uvajamo nov izraz itd. Dvomljiv je tudi zapis »povprečne letne škode zaradi neurejenega vodnega režima so velike« (7/1), ker je očitno, da gre le za odtočni režim. Z vodnim režimom ne razumemo le kolebanja vodnega pretoka, temveč tudi kolebanja drugih lastnosti vode, temperature, trdote, kisika, onesnaženosti itd., kar pa očitno ni mišljeno. Problematične so tudi vodosilne naprave za mline in žage.

Preohlapno in tudi neustrezno je označevanje rek in potokov z zelo splošnimi sprejemniki, ki pomenijo marsikaj. Zato se ob zapisu »Priliv industrijskih vod v Hubelj se vidno kaže na sprejemniku v Vipavi« (9/4), najprej sprašujemo, kakšen sprejemnik neki so namestili v Vipavo. Kasneje spoznamo, da ne gre za nikakršno napravo, temveč za Vipavo samo, kratkoma za naravno strugo, kamor spuščajo odplake iz tovarn. Kot sprejemnik bi lahko označili kvečjemu umetno strugo, npr. kanal, ki

ga zgradimo z namenom, da se v njem zbirajo odplake. Zakaj nadomeščati jasne, nedvoumne izraze s splošnimi in meglenimi, ki pomenijo vse močje. Razumljivost besedila pri tem samo trpi. Podobne velja za odvodnike, ki jih publikacija prav tako pogosto uporablja za reke in potoke.

Vse prepogosto je jezik publikacije po nepotrebnem zamotan in nejasen. Zakaj ne bi namesto »Vipava pronica v kraška tla ter občutno izgublja pretočne vodne količine« (9/4) enostavno rekli, da Vipava izgublja v kraška tla veliko vode. Izraz »pretočne vodne količine« v tem primeru samo zavaja in je povsem odveč.

Nadalje se sprašujemo, kaj bi bilo »količinsko plemenitenje malih voda« (15/9), saj je plemenitenje kakovostni in ne količinski pojem. Verjetno gre za to, da v napol prazne struge iz zbiralnikov spuščajo vodo, da okrepijo reke. Nemara pa je mišljeno, da z dotokom čiste vode razredčijo nesnago, ki se kopiči v napol praznih strugah, ter na ta način »oplemeniti male vode«.

Podobno je tudi z »redčenjem in bogatenjem voda« (15/8). Ali vodo lahko redčimo? Kakšna naj bi bila redka in kakšna bogata voda? Verjetno gre tudi tu za redčenje nesnage v vodi ali za bogatenje kisika v njej, morda tudi za umetno povečano vodnatost rek.

Vodnogospodarske osnove skušajo po nepotrebnem nadomestiti tudi druge znane in jasne termine z jezikovno in vsebinsko slabšimi. Zakaj naj bi npr. prod zamenjali z »rinjene plavine«, plavje ali kalež za »lebdeče plavine« in zaprodenje strug za »zaprojevanje nizvodnih vodotokov«, porečje ali zaledje za »prispevno območje padavin«, ko pa padavine »prispejo« kvečjemu na tla, ko pa so na tleh, je to deževnica (ali snežnica). Ta pa se zbira in steka v potoke in reke.

Očitno je, kako so gornji termini preohlapni in protislovnii. Če je namreč gradivo narinjeno, ni naplavljeno. Dejansko pa sta »rinjena plavina« lahko le prod in pesek, ki ju reka po strugi vali ali kotali, ne pa rine pred seboj. Podobno velja za »lebdeče plavine«. Lebdenje in plavljenje sta različna procesa. Lahko bi kvečjemu rekli lebdeči drobir ali enostavno kalež, namesto rinjene plavine pa kotaleče se gradivo ali nakotaljeno gradivo, enostavno pa (prodni) nanos, naplavina ali usedlina ipd. Namesto »zaprojevanje nizvodnih vodotokov« bi rekli enostavno zaprodenje korit ali pa zatrpavanje oziroma zasipavanje strug (in dolinskega dna) s prodom in peskom, ne pa vodnega toka in še manj »nizvodnega«, saj je vendar logično, da voda nosi gradivo le navzdol. Zakaj se torej siliti z novimi termini, ko imamo jasne izraze, ki živijo v ljudski govorici in knjižnem jeziku, hkrati pa so se uveljavili v ustreznih strokah, tako tudi v geografiji in njeni hidrogeografski veji, ki se še posebej ukvarja z vodami. Zato je ta nedvomno matična stroka za vse pokrajinske značilnosti voda, a tega gradbeni inženirji, ki se pri nas ukvarjajo s hidrologijo in vodnim gospodarstvom, žal, ne upoštevajo. Medtem ko se naši vodarji glede drugih naravnih osnov, pomembnih za vodo, npr. geoloških, klimatskih, pedoloških in drugih, naslanjajo na ustrezne stroke, pa glede reliefa in širših pokrajinskih osnov, pomembnih za vodo in vodarstvo, ravnaajo drugače in se vse premalo opirajo na geografijo. Drugod po svetu je sestava strokovnjakov, ki se ukvarjajo z vodnim gospodarstvom, manj enostranska kakor v Sloveniji. Tudi v tem je iskati vzroke za pomanjkljivosti, ki jih publikacija tako očitno kaže.

Vodnogospodarske osnove Slovenije so jezikovno in terminološko ne samo pomanjkljive, temveč tudi precej neenotne. Tako uporabljajo npr. enkrat zakrasele in drugič skrasele kamenine, enkrat prepustne, drugič propustne kamenine itd. Namesto o vodnih tokovih govorijo le o vodotokih, namesto o vodni količini le o vodni množini, namesto o hidroelektrarnah o hidrocentralah, namesto »za vodo nepropustna tla« o vododržnih tleh, namesto o naplavinah le o plavinah itd. Nužen bi bil slovarček terminov, če bi hoteli do kraja razumeti vsebino. Zanimivo pa je razlikovanje med porabniki vode (ti-

stim, ki vodo dejansko trošijo in onesnažujejo) in koristniki vode (tisti, ki jo le uporabljajo, pa tudi ne onesnažujejo). Ne glede na jezikovno stran obeh izrazov bi rekli, da je pri nas preveč porabnikov, a premalo koristnikov vode. V Sloveniji pogrešamo revijo za vode in vodarstvo (v Beogradu imajo dve), kjer bi med drugim razčiščevali tudi ustrežna terminološka vprašanja.

Predalec bi zašli, če bi hoteli omeniti vse tovrstne pomanjkljivosti. Očitno pa je, da bi se Vodnogospodarske osnove vsemu temu zlahka izognile že s tem, če bi jih pred natisom strokovno in jezikovno pregledala vsaj geograf in slavist, če že ne drugi strokovnjaki, ki so pri njih sodelovali. Tako pa je publikacija ostala brez uredniškega pregleda, ki je pri taki interdisciplinarni tematiki nujen. Ta spodrsrlaj je torej brez potrebe. Seveda ne gre samo za jezik, temveč tudi za vsebino.

Ne da bi posebej naglašali jezikovno stran publikacije, se vendarle sprašujemo, zakaj pisati »izvajam dela« namesto »delam«, »izvajam ukrepe« namesto »ukrepam«, »vršiti bagranje« namesto bagriranje, če že rabi-mo ta izraz. Zakaj uporabljati »prostor«, »bazen« ali »prostor bazena« namesto določnejšega ozemlja, pokrajine ipd. Sploh pa v Vodnogospodarskih osnovah prevladuje zapleteno, nerodno in slabo razumljivo izražanje, tako da s tem trpi tudi njihova strokovnost. Zato se tega tudi dotikamo. Kaj lahko razberemo iz ugotovitev, kakršne so npr. naslednje: »Iz tega sledi, da bo izraženo z ekvivalentom, potrebno osušiti še 77 % površin« (12/2). Ali pa: »Kakor se možnost odvzema za kritje potreb po vodi veča z izdatnostjo razpoložljivega vodnega vira, se veča tudi s stopnjo njegove čistosti«. Ali pa: »Za oskrbo razpoložljive vodne količine pa so na posameznih odsekih toliko onesnažene, da jih razvrščamo v III. do IV. razred in so pri današnjem stanju praktično že neuporabljive za oskrbo (za pitno, tehnološko vodo)«. Takih primerov je veliko, vsekakor preveč.

Takega jezika na srečo ni v vseh poglavjih. Žal pa je značilen ravno za hidrološka, ki sestavljajo jedro publikacije. Zato je neskladje med nezah-tevnostjo pisanja oziroma premalo skrbnim strokovnim jezikom ter zu-nanjo, tehnično solidno podobo publikacije toliko očitnejša.

Vodnogospodarske osnove so premalo skrbne tudi glede **geografskih imen**. Tako govorijo npr. o Šentjurskem polju (7/7), o pokrajini Kraško (1/1) in Komensko (8/7), poznajo Limbuški plato (8/7), Vrbanski plato (8/7), Radovliški plato (8/7), Luško polje (12/10) Travniško-Retijsko polje (12/10), Sotlansko (7/7), Območje Pohorskih studencev (8/7), Območje istrskih potokov (8/14), Področje proti NR Hrvatski (8/14) itd. Uvajajo to-rej vrsto pokrajinskih imen, ki jih doslej nismo poznali. Zato povečini le domnevamo, za katere pokrajine gre.

Nadalje govorijo o Posavskih gubah, ki je geološka in ne pokrajinska opredelitev. Bržkone gre za Posavsko hribovje. Zmeda je tudi glede Mur-sko-Ljutomerskega polja (2/4). Posredno ugotovimo, da Murško polje, ki je na desni strani Mure, označujejo kot Ljutomersko polje, nasprotno pa imajo ravnino na levi strani Mure (Ravensko, Dolinsko) za Murško polje. Mimogrede: celotno ravnino na obeh straneh Mure kaže imenovati Murska ravnina.

Publikacija omenja »Slovenske in Ljutomerske gorice« (2/4), kakor da so Ljutomerske gorice izven Slovenskih goric, ne pa njihov sestavni del. Posotelje imenujejo »Sotlansko« (7/7), na drugem mestu Sotlanska dolina (12/3), še prej pa zveemo, da imamo »subpanonske dele Posotelja in Koz-janskega«, kakor da bi imeli v njem poleg subpanonskih tudi še druge dele. Tudi po »južnem področju Dolenjske in drugih subpanonskih pod-ročjih« je očitno, da v publikaciji nista razčiščena ne pojem ne obseg sub-panonske Slovenije.

Alpsko in Dinarsko gorstvo so Vodnogospodarske osnove spremenile v hribovje, saj beremo, da »Slovenija leži na stiku Alpskega in Dinarskega hribovja« (2/1). Skofjeloško hribovje so preimenovali v Skofjeloško-pol-hograjsko ozemlje. Spremenjena so tudi še druga pokrajinska imena. Apa-

ško polje imenujejo Apaška kotlina (8/7), Vrtojbenskemu polju pravijo Vrtojbsko-orehovsko polje (8/7), Matarsko podolje pa Matarijska dolina (1/2). Spodnja Savinjska dolina je Celjska kotlina (med Letušem in Celjem) oziroma Osrednja Savinjska dolina (12/10), Velenjska dolina je Velenjski kot itd.

Tudi sicer je raba geografskih imen precej nerodna in nejasna: »Posavje pri Brežicah« (12/10) — verjetno gre za Brežice v Posavju ali pa za Brežiško Posavje; »obalno področje Save« (12/10) — verjetno gre za regovo Save; »grebeni Pohorja« (2/3) — ravno za Pohorje so značilna slemenca, ne pa grebeni; Dravinjska vrata (11/3) — verjetno gre za prehod med Konjiško goro in Bočem.

Zmeda je tudi glede pojmovanja geografskih imen oziroma rabe velikih in malih začetnic. Tako srečujemo pisavo Celjska kotlina in celjska kotlina (8/7), Dravinjske gorice in dravinjske gorice (2/3), Tržaški kras in Dolenjski Kras, V dolini Drave gorvodno do Maribora (12/7), Od Loč Navzgor (12/7) itd.

Preglavice imajo tudi z edninsko in množinsko obliko geografskih imen, npr. »potoki, ki odtekajo z Brkina« (2/4) namesto Brkinov, Mura pri Špilju (10/1) namesto Špiljah itd.

Tudi opisovanje pokrajin je večkrat nerodno in zato premalo jasno. Tako čitamo, »da je vzhodni del, nekako v črti Maribor — Slovenska Bistrica, Slovenske Konjice in avstrijska meja gosto in enakomerno poseljen« (1/1) ali pa »še bolj urbanizirana cona je območje Maribora med Slovensko Bistrico in Ptujem na jugu ter Mariborom in Rušami na severu«. Take označbe so največkrat tudi napačne, npr. »Zahodni del tega območja med Slovensko Bistrico, Mariborom, Ptujem po dolini Drave do Mežiške in Mislinjske doline s Slovenj Gradcem, Ravnami in Mežico je severni del industrializiranega dela Slovenije ...« (1/1) ali pa »V industrijskem področju med Slovensko Bistrico, Ptujem, Mariborom, Mežico in Slovenj Gradcem pa se oblikuje že urbanizirano doselitveno področje«.

Vodnogospodarske osnove Slovenije smo vzeli v roke z velikim pričakovanjem, odložimo pa jih z mešanimi občutki. Neprijeten je zlasti občutek, kako nepotrebne so te pomanjkljivosti. Res je sicer, da povečini ne spadajo med vsebinsko osnovne, vseeno pa v marsičem zmanjšujejo zanesljivost, solidnost in pomebnost celotnega dela. Za pomanjkljivosti smo morda malce krivi tudi geografi, čeprav se sodelovanja nikoli nismo branili, saj smo navsezadnje, kakor beremo v uvodu, tudi pri tem delu sodelovali, a očitno preskromno oziroma neustrezno.

Glede stvarnih pomanjkljivosti Vodnogospodarskih osnov je na srečo tako, da so v glavnem drobne narave in očitno posledica tega, da sta pri njihovem sestavljanju izostala poenotenje poglavij in skupni pregled (redakcija) zbranega gradiva. To se nazorno kaže zlasti pri številčnih podatkih, ki se po posameznih poglavjih pogosto razlikujejo. O velikosti SR Slovenije je npr. več različnih podatkov (od 20.000 do 21.000 km²), o gostoti njene rečne mreže prav tako (0,4 km/km², 0,5 km/km²) — mimogrede: geografi imamo o tem drugačne podatke. Različni so tudi podatki o skupni velikosti in deležu osnovnih porečij Slovenije. Razlike so občutne, saj znašajo, če primerjamo ustrezne podatke (5/1, 6/2, 6/3), okoli 1500 km².

Podatek o količini vse vode na zemlji (1.380.000.000 km³) je zastarel (0/1), medtem ko pri navedbi »Slovenija dobi s padavinami ca 30.400 km³ vode, s pritoki iz sosednjih držav pa ima skupnega odtoka 34.000 km³ vode« (0/1) manjka podatek o ustreznih časovni enoti. Dvomljiv je podatek, da ima Slovenija s 34.000 km³ vodnega odtoka 0,4% svetovnih zalog sladke vode« (0/1), ker gre za zamenjavo vodnih zalog in vodnega odtoka.

Sporna je tudi trditev, da je »... zahodna Gorenjska med Jesenicami in Ljubljano ter Kamnikom in Ljubljano« (1/1); da je »Savinjska dolina med Celjem, Zalcem in Velenjem« (1/1); »da večja naselja, kot npr. Novo mesto, Krško, Brežice in Sevnica pa so sorazmerno redko poseljena« (1/1);

»značilnost hidroloških dogajanj na kraških področjih je v tem, da tu ni razvite hidrografske mreže« (5/1) — če ni površinske je podzemeljska; da »so Gorjanci izven Dinarskega sistema« (5/1); da »Dinamika odtoka pretočkov Drave v Sloveniji kaže maksimalne pretoke v pomladanskih in jesenskih mesecih, minimalne pretoke pa v zimskih in poletnih mesecih, kar je značilno za pluvialni tip vodotokov« (5/2), oziroma da »V glavnem povzročajo velike vode Drave močni poznopomladanski in poletni nalivi ob sočasnem močnem taljenju snega v alpskem izvirnem področju« (5/2); doslej smo pri Dravi naglašali ravno njen nivalni režim. V tabeli je omejeno, da sta III. in IV. razred (gre za kategorizacijo onesnaženih voda) brez vidnih odpadnih snovi (9/2). Dvomljiva je tudi razlaga, zakaj se delovina proda spreminja navzdol po Savi, Savinji in Muri (6/3).

Bolj nerodno kot sporne so druge navedbe, na primer »tem tokovom turizma, ki bodo vedno bolj povečevali porabo vode sicer novega tipa neagrarnega prebivalstva« (1/2), ali pa, »da je na ožjem območju Jesenic, Kranja, Ljubljane, Domžal, Kamnika, Trbovelj, Celja in Hrastnika, delež kmečkih gospodinjstev nižji od 5% in da so to tista območja Slovenije, kjer že prevladujejo elementi visoko razvite porabniške družbe in se bo zato prav na teh področjih poraba vode v osebne namene v bližnji prihodnosti silno hitro povečala in se približala porabi v razvitih zahodno evropskih deželah« (1/2). Podobno je tudi z navedbo »da kljub redki poseljenosti Slovenije v primerjavi z evropskim povprečjem ugotavljamo, da so regionalno izkoristljivi predeli hribovskih območij omejeni le na 15—20% celotnih površin, zaradi česar je stvarna gostota naseljenosti na uporabnih področjih (v glavnem ob vodotokih) ca 6-krat večja od formalno prikazanega slovenskega povprečja. S tem pa je istočasno tudi na dlani stopnja ogroženosti slovenskega prostora« (6/2).

Ob teh pripombah pa ne smemo prezreti, da je marsikatero poglavje vsebinsko zanimivo in vsebuje nešteto izpopolnjenih spoznanj. V publikaciji so namreč zbrani številni podatki, ki razgrinjajo pregledno podobo glavnih treh porečij in Slovenije kot celote ter hkrati osvetljujejo tudi problematiko in perspektive vodnogospodarskih pojavov in procesov, o katerih smo imeli doslej premalo otipljivih podatkov. To ne velja samo za obseg in izdatnost vodne erozije na naših tleh in za pridonosnost ter kalnost naših rek, temveč tudi za problematiko oskrbe in porabe vode, za značilnosti industrijskih in komunalnih odplak, za različne vrste melioracijskih tal, za problematiko vodnih zbiralnikov in ne nazadnje za vodno bilanco Slovenije. Posebno pomembni so programi in razvojnje težnje, ki izvirajo iz sedanje stopnje vodnega gospodarstva in družbenega razvoja sploh.

Geografske karte, ki so drugi, zelo pomemben del Vodnogospodarskih osnov, so tehnično ter grafično solidne, pregledne in lične, vendar bi jih kazalo tu in tam vsebinsko še dopolniti. To velja zlasti za naslove, ki so večkrat premalo jasni. Za »karto poselitve SR Slovenije« bi bil ustrežnejši naslov Gostota prebivalstva ali Razporeditev prebivalstva SR Slovenije. Namesto »Uporabna karta talnih značilnosti SR Slovenije« pa je vsebinsko točnejši naslov Reliefno-pedološki pregled SR Slovenije. Tudi naslov zemljevida »Varstvo pred škodljivim delovanjem voda« je pomanjkljiv (varstvo česa namreč?) Pri karti »Izraba vodnih moči in plovba« pa govorimo kvečjemu lahko o predvidenih plovnih poteh, ne pa o plovbi, ki je še ni. Tudi naslov zadnje karte »Možni zadrževalniki v Sloveniji« je pomanjkljiv (zadrževalniki česa namreč?).

Na kartah tudi legende niso vselej jasne in njihove oznake ne povsem pretehtane. Na prvem zemljevidu so npr. v legendi štirje znaki, vsebina karte pa jih uporablja pet. Tudi na Inženirskogeološki karti je v legendi manj znamenj kakor na karti. Nasprotno pa je na karti »Varstvo pred škodljivim delovanjem voda« več znakov kakor v legendi. Legenda pedološke karte nerodno razlikuje pod »reliefno porazdelitvijo tal« (?) »alpski

svet« in »gorski svet«, oboje npr. v Alpah. Sodeč po razprostranjenosti obeh znakov gre za razlikovanje visokogorskega in sredogorskega sveta. Tudi delitev nižinskega sveta je dvomljiva. Tako sestavlja npr. nižinski svet večino matičnega Krasa, ne pa tudi večine nižje Vipavske doline. Sploh je legenda vprašljiva. Tako spada npr. Bohinjsko jezero med nižinski svet in »mokra tla« (?), sosednji Ukanc pa h gričevju (?).

»Karta erozijskih žarišč in erodiranih območij« pozna v legendi »Srednjo kategorijo erodiranosti območja«, čeprav obsega pet stopenj. Poleg tega pa pete stopnje na karti sploh ni. Vprašljiva je tudi legenda na zemljevidu »Erozija — plazovi in merska mesta«, kjer je poseben znak za aktivne snežne plazove. Navadno govorimo le o snežnih plazovih; to so mesta, kjer se plazovi radi ponavljajo. Znake za prodonosnost in kalnost pa bi kazalo uvrstiti h karti erozijskih žarišč. Tudi na zemljevidu, ki prikazuje »Varstvo pred škodljivim delovanjem vode«, je legenda dvoumna, ko razlikuje »stare regulacije«, »regulacije z nasipi« in »regulacije brez nasipov«, saj so tudi prve z nasipi ali brez njih. Na hidroenergetski karti z naslovom »Izraba vodnih moči in plovba« pozna legenda poleg hidrocentral (pravzaprav hidroelektrarn) tudi »plovne komore« in »plovbo« namesto predvidene komore in predvidene plovne poti. Legenda tudi na naslednji karti (Melioracije) ni jasna, kajti »procentualni prikaz izkoriščanja zemljišč po občinah« pomeni dejansko izrabo tal, čeprav so ustrezne kategorije dvoumne, npr. »obdelovalna kmetijska površina« in »neobdelovalna kmetijska površina.« Poleg »namakalnih« pozna karta še »osuševane površine«. Verjetno pri prvih ne gre za tla, ki jih ob suši namakajo, pač pa za tla, ki so potrebna namakanja. Pri drugih pa gre verjetno za tla, ki jih je treba osušiti, in ne za tla, kjer osuševanja še ne bi zaključili. Po legendi bi skleпали na prvo možnost, po karti na drugo.

Na vseh kartah je označena »Razvodnica na Krasu«, čeprav poteka le po Bohinjskem grebenu, Hrušici in Snežniku, ne pa po Krasu. Pravilno je zato »razvodnica na krasu« (torej kras kot obče ime z malo začetnico). Podatki o številu prebivalstva (na prvem zemljevidu) niso povsod zanesljivi. Zakaj se pravzaprav nanašajo na zastarele podatke oziroma na leto 1968, ko ni bilo popisa prebivalstva? Tudi sicer bi kazalo karto dopolniti. Za načrtovanje vodnega gospodarstva je namreč pomembno, v katerih krajih in pokrajinah prebivalstvo narašča in v katerih upada.

Zakaj obe hidrološki karti — prva ima podnaslov »Kategorije podzemne vode« in druga »Izviri in podtalnica« — različno označujeta talno vodo? Na prvi karti na kratko (podtalnica), na drugi dolgo in zapleteno (Podzemna voda s prosto gladino v usedlinah z intergranularno poroznostjo, večja enakomerna propustnost). Talna voda pa ni prikazana le v rečnih naplavinah, temveč z istim znakom tudi na pobočju (v meliščih, morenah in pobočnih nanosih sploh). Hkrati pa je niso označili v aluvialnih nanosih, npr. ob Savi na Ljubljanskem polju, ob Dravi na Dravsko-Ptujskem polju, ob Muri na Apaškem polju itd. Ni je tudi v aluviju Zgornje Vipavske doline, Spodnje Krške doline nad Kostanjevico in prav tako ne na prodnem Šentjernejskem polju itd. Pač pa jo karta prikazuje v ožji progji pod Bohinjskim jezerom (?), na bregovih pa ne, a ponovno višje na pobočjih Bohinjskega grebena. Nasploh je razprostranost talne vode marsikje preveč približna in je njen obseg precej poenostavljen, kar je za vode, ki se skrivajo v tleh, deloma razumljivo. Tudi poplavna tla, ki jih prikazuje naslednja karta, so precej poenostavljena in prikazana neenotno. Ponekod se raztezajo iz dna dolin na pobočja, kjer jih zanesljivo ni (npr. v dolini Dragonje, Badaševce, Vipave itd.), drugod pa jih pogrešamo ali pa so vrisana v manjšem obsegu. Zato se sprašujemo, ali gre za prikaz izjemnih ali rednih poplav?

Na zemljevidu, ki prikazuje snežne in zemeljske plazove, je raziskovanje »nestabilnega« in »pogojno stabilnega ozemlja« premalo prepričljivo. Tako so npr. dobro terasirana Šavrinska brda, ki jih sestavljajo pretež-

no vodoravne plasti in med njimi tudi odporni vložki peščenjakov, označena kot nestabilno ozemlje, čeprav so praktično brez usadov. Nasprotno pa večino Slovenskih goric označuje karta kot pogojno stabilna, čeprav so precej usadne.

Na karti z naslovom »Varstvo pred škodljivim delovanjem voda« gre v bistvu za prikaz regulacijskih del (nasipi, jezovi, pregraje itd.), vendar brez hudourniških regulacij. Na naslednji karti pa je oskrba z vodo prikazana neenotno. Na Primorskem jo namreč prikazujejo drugače, kakor v notranji Sloveniji. Preko Zgornjega in Srednjega Posočja je namreč ustrezeni znak ploskovno sklenjen, kakor da je tam enotno in sklenjeno vodovodno omrežje, dejansko pa gre za posamezne, med seboj ločene vodovode, kajti naselja, čeprav strnjena, so zlasti v višjem svetu redka. To pa je olajšalo gradnjo lokalnih vodovodov.

Karta z naslovom »Industrijske in komunalne odpadne vode v SR Sloveniji« nas skoraj zapelje, saj sprva niti ne opazimo drobnega pripisa »Stanje leta 2000«. Ali je prikaz tako odmaknjene prihodnosti potreben, je drugo vprašanje, saj celo bližnje, srednjeročne načrte uresničimo le deloma. Vsekakor pa ne gre za stanje, temveč kvečjemu za zamišljen razvoj.

Na karti »Možni zadrževalniki v SR Sloveniji« so prikazani kraji, kjer bi kazalo vodo umetno zadrževati za pregradami v ustreznih akumulacijah. Hkrati prikazuje karta tudi njihova padavinska zaledja.

Podobno kakor v besedilu so tudi na kartah nekatera pokrajinska imena neustrezna. Na karti Melioracije se Mursko polje napačno nanaša na celotno Mursko ravnino, Osrednja Savinjska dolina na Spodnjo Savinjsko dolino, Velenjski kot na Velenjsko kotlino, Priobalno morje na Koprsko primorje itd.

Vsebina številnih kart je v marsičem poenostavljena, za okvirne preglede pa v glavnem ustreza. Z bolj pretehtanimi naslovi, legendami, znaki in bolj izpopolnjeno vsebino bi bile karte še bolj uporabne, take so npr. klimatske. Nekatere so manj uporabne tudi zato, ker slonijo na zastarelih podatkih, saj so jih očitno sestavili že pred časom. V bistvu pa karte vendarle koristno dopolnjujejo obravnavano problematiko našega vodarstva, ko ponazarjajo pokrajinsko razprostranjenost posameznih elementov.

Vodnogospodarske osnove bi bilo treba najprej vsebinsko skrbno dopolniti in urediti ter temeljito jezikovno in terminološko izčistiti. S tem bo tudi vsebina močno pridobila na pomenu. To je toliko nujnejše, ker je škoda, da bi sicer vsebinsko bogato in pomembno delo ostalo v sedanjih oblikah. S tem se bo tudi uravnovesilo razmerje med vsebino in zunanjo opremo.

Na pomanjkljivosti publikacije smo opozorili zlasti zato, ker ta omenja, da je »prvič podana vodnogospodarska osnova, ki naj služi za poizkus, ki bo omogočil neprekinjeno spremljanje sprememb vodnega režima in potreb družbe pri življenjsko pomembnih vodnogospodarskih ukrepih« (0/2), in na drugem mestu, »da prevzemajo skrb za redno dopolnjevanje vodnogospodarskih osnov«.

Zveza vodnih skupnosti SR Slovenije je vsekakor pokazala podjetnost, ko se je lotila tako obsežne in zahtevne naloge. Običajno se taka dela temeljito pripravijo, preden jih izdajo. Zveza vodnih skupnosti je ubrala drugačno pot. Izdala je v grobem pripravljeno delo, sedaj pa ga bo sproti dopolnjevala. Ta pot je sicer dražja, je pa hitrejša in to je pri odločitvi bržkone odtehtalo. Navsezadnje je bolje, da imajo ustrezni delegati oziroma samoupravljalci vendarle nekaj v rokah in tega niti ni malo.